

ЯКІСТЬ І ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ В ПОЛІГРАФІЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

УДК 330.009.12

Л.А.Швайка

Українська академія друкарства

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядаються актуальні питання теорії конкурентоспроможності національної економіки.

The pressing questions of theory of competitiveness of national economy are examined in the article.

Постановка проблеми

В останні десятиріччя конкурентоспроможність національної економіки зайняла одне з центральних місць в економічній політиці держави і розглядається одночасно як мета та основний засіб економічного прориву. Завдяки діяльності Ради конкурентоспроможності України, цілої низки наукових досліджень, безлічі публікацій вдалося привернути увагу суспільства до важливості цієї проблеми. Однак на найвищому рівні відсутнє комплексне, стратегічне її бачення, незважаючи на те, що рейтинг України щодо конкурентоспроможності щорічно погіршується на декілька позицій. Усе частіше висловлюються думки про необхідність подальшого розвитку теорії конкурентоспроможності на рівні макроекономіки з врахуванням ситуації в суспільстві та змін у світовій економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання конкурентоспроможності на рівні підприємницьких структур знайшли широке висвітлення у працях вітчизняних і зарубіжних вчених. На рівні національної економіки таких досліджень значно менше. Аналіз публікацій свідчить, що на сьогодні резерви факторної конкурентоспроможності (дешева робоча сила, традиційний експорт сировини і товарів з низькою доданою вартістю) уже вичерпали, або вичерпають себе в найближчій перспективі. Тому підвищення конкурентоспроможності економіки вимагає мобілізації якісно нових чинників, їх вивчення та дослідження.

Мета статті

Узагальнення та обґрунтування окремих думок щодо удосконалення теорії конкуренції шляхом виділення нових чинників, які формують її рівень.

Виклад основного матеріалу

За даними Всесвітнього економічного форуму за конкурентоспроможністю Україна займає один з найнижчих рейтингів серед 125 країн світу. За бага-

тма субфакторами конкурентоспроможності вона зберігає найнижчі позиції: 104 місце за субфактором «Інституції», 94-те — «Здоров'я та початкова освіта», 90-те — «Технологічна готовність», 86-те — «Фундаментальні фактори», 73-є — «Фактори інноваційності».

Через 25 років після опублікування книги М. Портера «Міжнародна конкуренція», в якій вчений обґрунтував основні на той час чинники конкуренції, експерт Російсько-Європейського Центру економічної політики Франсуа Бонарой охарактеризував чотири складові сучасної конкуренції:

продуктивність;

ціна;

інноваційна діяльність, технологічна спеціалізація;

інвестиційна привабливість.

Учений розглядає продуктивність як джерело стійких доходів населення; ціну як важливий інструмент боротьби за конкурентоспроможність на світовому ринку. Інноваційну діяльність і технологічну спеціалізацію прив'язує до міжнародного поділу праці, глобалізаційних процесів. Інвестиційна привабливість країни створює передумови для фінансового забезпечення інноваційної діяльності, високого техніко-технологічного рівня виробництва, сприяє росту продуктивності та оптимізації цін.

Фахівець з проблем конкурентоспроможності національної економіки Ю. Полунеев акцентує увагу на тому, що у XXI ст. конкурентоспроможність країни ґрунтується не лише на традиційних чинниках, а доповнюється таким чинником як якість державного управління на всіх рівнях. Він вважає, що підвищення конкурентоспроможності є результатом послідовних і старанно змодельованих державою інвестицій у чинники стабільного економічного зростання. Країни прагнуть створити таке інституційно-регуляторне середовище, яке сприяло б мобілізації інвестицій, стимулювало бізнес і вело до зростання продуктивності. З цієї метою він рекомендує зосередити державну політику конкурентоспроможності на таких чотирьох напрямках: ліквідації критичних відставань, економії знань, стабільності та згуртованості [2].

Ліквідація критичних відставань охоплює комплекс заходів, які впливають на макроекономічне середовище, якість інститутів влади, ефективність державного регулювання основних ринків (капіталу, праці, землі, інтелекту), ступінь відкритості економіки. Аналіз та оцінка критичних відставань проведена за 48 показниками показали найкритичніші відставання в деяких показниках макроекономіки та у всьому регуляторно-інституційному блоці. Серед макроекономічних показників певну тривогу викликають високі темпи падіння обсягів виробництва, низький рівень капіталовкладень, недостатній рівень заощаджень населення, висока інфляція, вразливість економіки до світової кон'юнктури, низький рівень іноземного інвестування. Основна причина низької конкурентоспроможності України — якість регуляторної політики та інституційне середовище. Критичні відставання мають місце в якості влади, ефективності законодавства, наявності та послідовності державної стратегії та політики, прозорості й ефективності виконання урядових рішень тощо.

Створення основ економіки знань розглядається як основний пріоритетний напрям економічного прориву, який забезпечить конкурентоспроможність України. Економіка знань охоплює освіту, науку, технологічну та інформаційну інфраструктуру; інновації, нові технології, інтелектуальний капітал; ринок

праці, навички та кваліфікації. Саме на інвестиціях в економіку знань мають зосереджуватися основні зусилля та ресурси суспільства.

Третій чинник пов'язаний із забезпеченням стабільного розвитку і відповідальної конкурентоспроможності. Він об'єднує сукупність політико-економічних заходів, які впливають на стабільний розвиток суспільства (енергобезпека, енергозбереження, екологія, охорона здоров'я, якість життя тощо), а також стимулюють соціально відповідальну конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможна економіка неможлива без демократії, яка забезпечується соціально згуртованістю суспільства, його відповідальністю та свободою у вирішенні найважливіших суспільних проблем. Цей чинник пов'язаний з визначенням та реалізацією сучасної і прагматичної для країни національної ідеї, формування системи суспільних цінностей, які утверджують філософію особистого і суспільного успіху, здорового способу життя.

Отже, вчений всебічно обґрунтовує думку, що основним чинником конкурентоспроможності національної економіки повинно служити економічне зростання (продуктивність), яке забезпечується не тільки інвестиціями в знання, техніку, а в значній, а може й у вирішальній мірі, політичною волею влади та небайдужістю суспільства. Останній постулат у повній мірі не знайшов відображення в економічних стратегіях жодної з постсоціалістичних країн. Це свідчить про те, що теорія конкурентоспроможності вимагає подальшого розвитку. Слід зазначити, що теорія конкуренції для країн проявляється дещо специфічно, оскільки країни на відміну від збанкрутілих підприємств, не можуть зникати під впливом конкуренції, а функціонують в дещо іншому режимі.

Оскільки конкурентоспроможність національної економіки визначається рівнем продуктивності важливо дещо детальніше зупинитися на теоретичних і практичних аспектах її дослідження.

В останні десятиріччя питання продуктивності досліджуються багатьма вченими, які твердять, що у довгостроковій перспективі її рівень визначається технічним розвитком національного виробництва.

У загальному вигляді продуктивність економіки (Π) визначається як відношення результату (P) до сукупних витрат ресурсів (B):

$$\Pi = P : B$$

Тобто, продуктивність залежить від витрат праці, капіталу, запровадження досягнень науки, організації виробництва та управління. У вітчизняній господарській практиці продуктивність економіки ототожнюється з показниками продуктивності праці (Π_n) і визначається як відношення валового внутрішнього продукту у порівнянних цінах ($ВВ\Pi_n$) до чисельності населення, зайнятого в економіці ($Нз$):

$$\Pi_n = ВВ\Pi_n : Нз$$

Продуктивність капіталу (Π_k) характеризує ефективність використання капіталу і визначається як відношення обсягу виробленого продукту ($В_n$) до середньорічної вартості основного капіталу ($К_0$):

$$\Pi_k = В_n : К_0$$

За методикою Держкомстату України, капітал — це вартість матеріальних активів, якими володіє економіка країни з метою їх використання у виробни-

чому процесі, наданні послуг, здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій.

В останні роки фахівці виділяють сукупну факторну продуктивність, величина якої значно перевищує сумарну продуктивність праці та капіталу і враховує вплив на результати господарювання інституційних чинників (дієвість правової, політичної, соціальної, економічної інфраструктури). Збільшення продуктивності за рахунок інституційних чинників у світовій економічній науці отримав назву «залишок Солоу». На сьогодні не існує методики її вимірювання. Деякі фахівці вважають, що теоретично величину сукупної факторної продуктивності можна визначити, використовуючи виробничу функцію Кобба-Дугласа.

Група науковців зробила спробу виміряти показники продуктивності національної економіки за період 2000-2007 рр. [1]. За їхніми підрахунками, за досліджуваний період продуктивність праці зросла на 62,2%, продуктивність капіталу — на 30,6%, а сукупна факторна продуктивність — у 2,6 раза. Тобто, у рості продуктивності чинники інституційного характеру мали вирішальне значення. Досліджуваний період характеризується створенням найкращих умов для ведення вітчизняного бізнесу, сплеском прямого іноземного інвестування, розширенням економічної свободи і демократії. Однак навіть у ті роки рівень конкурентоспроможності національної економіки залишався досить низьким. Це свідчить про те, що окрім суб'єктивних думок фахівців рейтингових організацій, загальна величина продуктивності в Україні є дуже низькою (1770 дол. у 2005 р.). У країнах Єврозони цей показник становив у середньому 32,7 тис. дол. Темпи припливу іноземних інвестицій, їх обсяги та ефективність використання також не забезпечили поліпшення конкурентоспроможних позицій країни. Ріст продуктивності не сприяв поліпшенню багатьох соціальних субфакторів конкурентоспроможності — таких як безробіття, тривалість життя, здоров'я, екологія тощо.

Висновки

Пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності національної економіки слід шукати не тільки в технократичному напрямі, а й вдосконалюючи суспільно-політичний та соціально-економічний процес в Україні.

1. Могілат І., Горшкова Н., Кожем'якіна С. Продуктивність праці, продуктивність капіталу та сукупна факторна продуктивність: динаміка і фактори впливу на них // Економіка України, 2009, №8, с. 4-16.

2. Подунісв Ю. Технологія економічного прориву / Дзеркало життя, №41 від 28 жовтня-3 листопада 2006 р.